

Однією з особливих характеристик ПДВ є включення податку до ціни товару, що веде до її збільшення та підвищення рівня недоступності деяких товарів для малозабезпечених громадян. Це дає можливість говорити про соціальну несправедливість цього податку, за умови відсутності диференційованих ставок.

З метою удосконалення адміністрування ПДВ потрібно вирішити питання щодо: визначення оптимального рівня ставок податку; визначення справедливої системи пільг, а, у ідеалі, їх скасування (адже часто надання пільги використовують для "відмивання" бюджетних коштів); спрощення податкової декларації та процедури її подання; повної автоматизації процедури відшкодування ПДВ; вдосконалення системи зворотного зв'язку між Державною податковою службою України та платниками податку.

Література

1. Газизуллін І. Аналіз адміністрування ПДВ в Україні з прикладами з металургії, машинобудування та легкої промисловості / І. Газизуллін, О. Жолудь, Г. Чередниченко // Аналітична записка. – К. : Оптима, 2011. – 19 с.
2. Лист Державної податкової адміністрації України від 14.06.2007 № 891/7/16-1417 Основні схеми ухилення від оподаткування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1008.8390.0>
3. Мороз А.С. Основні методи виявлення схем мінімізації в оподаткуванні платників ПДВ [Текст] / А.С.Мороз, О.С.Червінська, І.П.Могіляк // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – 2011. – Вип. 21.8. – С. 257-262.
4. Податковий кодекс України : станом на 20 лютого 2012 р. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 608 с.
5. Покатаєва О. В. Справляння податку на додану вартість у контексті Податкового кодексу України / О. В. Покатаєва // Держава та регіони. – 2011. – № 1. – С. 48-53.
6. Поливяна І. М. Вдосконалення механізму стягнення податку на додану вартість – крок на шляху до євроінтеграції України / І. М. Поливяна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnsta.gov.ua/s/514/1802>
7. Серебрянський Д. М. Реформування системи оподаткування України: pro & contra / Д. Серебрянський // Дзеркало тижня. – 2012. – № 26. – С. 7.
8. Чижова Т. В. Сучасні реалії адміністрування ПДВ та вирішення проблем його гармонізації / Т. В. Чижова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. - № 1 (13). – С. 96-99.

УДК 336.02: 330.341.11

Катигрובה О.В.,
к.е.н., асистент кафедри економічної теорії
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростання взаємної залежності країн інноваційний розвиток є пріоритетом формування стратегії лідера, чинником зміцнення конкурентних позицій, забезпечення добробуту населення. Це відбувається шляхом поширення базових та адаптивних інновацій в економічній системі та їх реалізації за принципом різношвидкісного руху. Визначальними факторами успіху України в економічному змаганні за входження на світові ринки стають інноваційні зрушення.

Інноваційний шлях розвитку означає, що практично кожен цикл відтворення і кожна одиниця інвестицій повинні бути носіями нововведень, що поліпшують або змінюють технології виробництва з метою вищої кінцевої (економічної і соціальної) результативності. Інвестиції сьогодні здійснюються, більшою мірою, в нові концепції й засоби їх створення. Ці радикальні зміни свідчать про суттєві трансформації уявлень про роль і місце інноваційної діяльності у суспільному розвитку і висувають у перелік першочергових завдань надання цій діяльності організованості та системності [5, с. 85]. Залучення інвестицій, органічно поєднаних з національними ресурсами та зусиллями, дозволяє генерувати за принципом ланцюгової реакції високий інтегральний ефект на основі застосування сучасних технологій.

Фінансування інноваційної сфери підтримує процес розвитку технологій та отримання доступу до ринків, починаючи з моменту здійснення інвестицій у виробничі ресурси та закінчуючи моментом

надходження фінансів від продажу продукції [1, с. 260]. Однією з особливостей формування сучасної національної інноваційної системи є розробка та реалізація механізмів встановлення партнерських та кооперативних відносин між державою і бізнесом, серед яких провідну роль відіграє система фінансового забезпечення інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку інноваційної сфери, її фінансування, відтворення та ефективності використання інвестиційних ресурсів у інноваційному процесі присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні економісти й вчені, такі як Геєць В.М., Ігнатюк А.І., Кваснюк Б.Є., Мешко Н.П., Лютий І.О., Осецький В.Л., Самойлик К.С., Федулова Л.І. та ін. Проте недостатньо широко розкриті питання щодо значення фінансового забезпечення у національній інноваційній системі, дослідження його стану в умовах подолання фінансової кризи та обґрунтування фінансових заходів стимулювання інноваційного розвитку України.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні сутності системи фінансового забезпечення, її складових елементів, аналізі сучасного стану в Україні та розробці рекомендацій щодо подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансове забезпечення підприємства – сукупність основних і оборотних активів, власних і позикових фінансових ресурсів, достатніх для випуску запланованого обсягу виробництва. Фінансове забезпечення передбачає безперерйність процесу виробництва і реалізації продукції, мінімізацію витрат, а також є основним джерелом інноваційної діяльності підприємства. Система фінансового забезпечення інноваційного розвитку – економічні відносини з приводу фінансування інноваційної сфери шляхом відтворення Бюджету розвитку, створення міжрегіональних інноваційних фондів, мережі венчурних підприємств, розвитку інноваційного кредиту і страхування та інших заходів реалізації інноваційних проєктів. Якісна взаємодія всіх складових елементів системи фінансового забезпечення передбачає наявність ефективної інноваційної інфраструктури, важливим елементом якої є інституційно-фінансова складова.

Інституційно-фінансова підсистема інноваційної інфраструктури охоплює механізми фінансування центрів розробок і аналітичних центрів, науково-дослідних інститутів, територіальні і галузеві органи управління, холдингові фінансово-промислові групи, приватних осіб, які беруть участь у відтворювальному процесі і формуванні кінцевого суспільного продукту. До її складу також належить сукупність державних інституцій, фінансових інститутів банківського і небанківського секторів, а саме інноваційних фондів і банків, венчурних фондів, бюджетних та позабюджетних кредитних організацій, промислово-фінансових груп, лізингових центрів і страхових компаній. Продуктом діяльності названих структур є розрахунки, інтелектуальні розробки, цільові програми розвитку, що передбачають залучення фінансового капіталу та його розподіл між пріоритетними сферами господарства у межах державної фінансової політики.

Суб'єктами державної політики щодо залучення фінансового капіталу є Національне агентство України з реконструкції та розвитку; Українська державна кредитно-інвестиційна компанія; Палата незалежних експертів з питань іноземних інвестицій; Координаційна рада з питань інвестиційно-клірингового співробітництва; Валютно-кредитна рада Кабінету Міністрів та Державний інвестиційно-кліринговий комітет. Основні завдання даних інститутів визначимо як формування державної політики при взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями та закладами з метою залучення кредитів, грантів, іноземних інвестицій тощо; контроль за використанням наданих коштів; запобігання конфліктам між інвесторами та органами виконавчої влади; надання гарантій при залученні кредитів та ін.

Інвесторами при опосередкованому фінансуванні є інституційні інвестори. У широкому розумінні інституційні інвестори – будь-які фінансові посередники. У вузькому – пенсійні фонди, страхові компанії, інвестиційні фонди. Основне завдання інституційних інвесторів – акумулювати кошти, а потім через інструменти ринку цінних паперів розмістити їх у довгострокові інвестиційні проєкти.

Основними функціями перелічених інститутів є забезпечення розширеного фінансування інноваційного процесу і підвищення ефективності використання ресурсів, тобто реалізація високорентабельних проєктів, консалтингова підтримка, пряме і часткове фінансування, кредитування та інвестування.

Серед особливих інституціональних фінансових інструментів взаємодії складових елементів інноваційної інфраструктури нами виокремлено:

- державний грант – фінансова форма підтримки наукових досліджень і розробок, що забезпечує нормальні умови наукової творчості та вимагає формування певних критеріїв (зокрема, вимоги до оцінки підсумків роботи);

- державний контракт на виконання досліджень і розробок використовується, коли отримані результати є сферою інтересів не тільки фірми-розробника, але і держави;

- кооперативні угоди типу CRADO і CRAFT CRADO (Cooperative Research and Development Agreement) – кооперативна угода про дослідження та розробки – була введена в США як інструмент підтримки кооперативних процесів між приватними і державними секторами, що не вимагав жорстко визначеного у часі заданого та миттєвого корисного результату, проте, в ньому державі належало

право контролю ходу здійснення робіт, чіткого розподілення права і внеску учасників угоди в ресурсне забезпечення; визначення принципів розподілу інтелектуальної власності. CRAFT (Cooperative Research Action for Technology) – кооперативна угода в контексті рамкових програм Європейського Союзу;

- фонд державного венчурного фінансування має за мету фінансову підтримку високотехнологічних фірм на початковому етапі досліджень;

- організації спін-офф – стартові компанії для здійснення трансферу технологій, що, як правило, створюються в межах університетів і бувають двох категорій: пасивні – дочірні утворення з метою передачі ліцензій; активні – більш складна форма, що утворюється фактично в процесі “вирощування” нової технологічної фірми. Такі компанії повинні мати захищений законом абсолютний контроль над інтелектуальною власністю, на якій започатковується їх бізнес;

- бізнес-янголі – термін, що характеризує багатих людей, які вкладають свої кошти у ранні стадії розвитку технологій. Проте, це не меценатство, а вигідне вкладання капіталів і бажання безпосередньої участі в управлінні проектом [4].

Серед основних інституційних джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні виділимо власні кошти й кошти інвесторів, частки яких у 2011 р. склали 52,9 % (7585,6 млн. грн.) і 45,6 % (6542,2 млн. грн.) відповідно, та державні бюджетні кошти, питома вага яких – лише 1,0 % (149,2 млн. грн.).

У 2011 р. обсяг інвестицій в основний капітал склав 209130 млн. грн., що в 5,6 рази більше, ніж у 2002 р. [6]. Проте, оскільки у фінансуванні інвестицій найбільша питома вага належить саме коштам підприємств, то з метою поживлення інвестиційної активності підприємств виникає потреба у зростанні їх доходів, за рахунок яких можливо було б збільшити витрати на інновації.

Механізм фінансування інноваційної сфери є важливим чинником структурування секторів науки. Існує тісний зв'язок фінансової залежності установи певного сектору від джерел фінансування та її відомчого підпорядкування. Чим більший обсяг державних коштів одержує структура, тим більше державні інститути зацікавлені у обмеженні його розміну, мають важіль впливу на установу та бажають управляти її діяльністю. Співвідношення обсягів коштів з різних джерел, серед яких основними є державний та місцеві бюджети, кошти вітчизняних та іноземних інвесторів, власні кошти організацій, визначає адміністративний статус установи та її ринкову поведінку.

У цілому, в період за десять років спостерігаємо збільшення фінансування за всіма джерелами у декілька разів, що свідчить про підвищення уваги до наукових і науково-технічних робіт в Україні, проте, здійснення такого фінансування вимагає більшої участі держави у підтримці інноваційного розвитку у податковій, кредитній, інституціональній та інших сферах.

Досвід показує, що найбільш ефективною формою організації інноваційного процесу є венчурне інвестування. Венчурні фонди – самостійні фінансові інститути, утворені на основі великих компаній з метою здійснення проектів з дослідження та комерціалізації результатів в галузі наукомістких та високотехнологічних розробок, що передбачають вкладення засобів у малі та середні підприємства з підвищеним ризиком неповернення інвестицій.

Венчурні фірми фінансують в усьому світі не більше 5 тисяч фірм на рік. Залучення венчурного капіталу можливе тільки у випадку, якщо характеристики пропонованого бізнесу мають потенціал, здатний через 5-7 років забезпечити щорічну реалізацію в обсязі 50 млн. дол. та щорічні темпи зростання доходу 40-60% [7, с. 237-240].

Оскільки власних коштів з метою фінансування інновацій може бути недостатньо, то з'являється необхідність одержання необхідних фінансових ресурсів ззовні. Одним із механізмів одержання цих коштів є кредити [3, с. 132]. Одним із інститутів, спрямованих на поживлення фінансування інноваційного процесу, є інноваційний банк – різновид комерційного банку, що виконує функцію довгострокового фінансування та кредитування венчурного капіталу, впровадження винаходів та нововведень, спрямованих на підвищення технічного рівня виробництва, а також випуску нових високоефективних видів продукції. На відміну від інноваційного банку, джерелом фінансування наукових розробок інноваційного фонду є спонсорські внески, які розподіляються між учасниками інноваційного проекту на конкурсній (тендерній) основі [2].

Проте, з нашого погляду, банківський сектор сьогодні спроможний вирішити проблеми інноваційного розвитку лише для окремих промислових підприємств чи інноваційних проектів. Через неналежне опрацювання проектів, недостатнє обґрунтування їх реальності та економічної ефективності, невиконання вимог щодо оформлення необхідної документації є проблеми щодо кількості проектів, привабливих для інноваційних вкладів. Складність фінансування довгострокових інвестицій обумовлена недосконалістю інституціональної системи, обмеженістю власних ресурсів комерційних банків, недостатнім обсягом строкових депозитів у комерційних банках, наявністю істотних кредитних ризиків.

Зниження ступеня ризику інвестицій у інноваційний капітал досягається, головним чином, через страхування. Суттєвою проблемою у державі залишається слабкий розвиток інституцій страхування інновацій та недосконалість процедури страхування ризикових підприємств. У сучасних умовах в

Україні страхові компанії, як правило, неохоче страхують вкладення в інноваційну діяльність, оскільки інвестиційні ризики призводять до часткової або повної втрати інвестицій, недоодержання (неодержання) запланованого прибутку від зроблених інвестицій та до додаткових витрат при реалізації застрахованої інвестиційної діяльності.

Вважаємо, що економічне зростання на основі інновацій вимагає від фінансово-банківського сектору адекватного наповнення економіки фінансовими ресурсами, тобто ефективного фінансового забезпечення. За даних умов особливого значення набуває запровадження кредитування пріоритетних інноваційно-інвестиційних проектів через фінансові установи реконструкції та розвитку, підвищення капіталізації кредитно-фінансових інституцій, застосування та вдосконалення механізмів рефінансування й часткової компенсації ставки відсотку за кредитами комерційних банків, створення умов для розвитку небанківських фінансових установ, інституцій спільного інвестування, широкого використання іпотеки та лізингу.

Розумне, зважене посилення ролі держави при проведенні інноваційної політики передбачає важливість та актуальність формування бюджету розвитку для України; державні гарантії та страхування інвестицій, які скорочують інноваційні ризики; обґрунтовану підтримку вітчизняних виробників; проведення збалансованої зовнішньоекономічної політики, яка повинна бути пов'язана з програмами технічного переозброєння вітчизняних виробництв.

Логічно, що запропоновані вище заходи потребують посилення фінансування науки і науково-технічних розробок та освоєння їх результатів у виробництві. Безпосереднє державне інвестування у певні галузі економіки дозволить створити сприятливий клімат для активізації вкладень приватних інвесторів, тобто, з одного боку, держава є ініціатором і учасником інвестиційного процесу, а з іншого – через економіко-правове регулювання вона враховує і забезпечує інтереси приватних інвесторів.

Для формування стабільного інноваційного зростання важливо розробити систему заходів державної фінансової політики щодо посилення фінансового забезпечення шляхом активізації та ефективного регулювання іноземних інвестицій в Україні. Традиція інвестувати не у стратегічно важливі для національної економіки галузі, а в найбільш рентабельні, що призводить до витіснення вітчизняних інвестицій, поступово вичерпує себе. Тому, в умовах переходу до постіндустріального розвитку особливістю інституціоналізації інноваційної сфери є спрямування державного регулювання на нагромадження національного інвестиційного потенціалу.

На думку автора, пожвавлення іноземного інвестування повинно відбуватись як наслідок реального економічного зростання в державі, а не виступати як його чинник. Надходження прямих іноземних інвестицій повинні бути чітко обумовлені інтересами перебудови держави на засадах розвитку третинного і четвертинного секторів. Загальновизнаною нині є важливість збільшення внутрішніх нагромаджень та заощаджень за рахунок залучення коштів населення для інвестування у розвиток галузей із швидким обертанням капіталу.

Основне призначення державного бюджету полягає у “формуванні централізованого фонду фінансових ресурсів держави та його використанні на задоволення найважливіших на даному етапі розвитку потреб суспільного відтворення” [8, с. 21]. Пріоритети прямого державного фінансування надаються, як правило, тим напрямкам, які не можуть бути профінансовані приватним сектором, оскільки великомасштабні науково-технічні проекти загальнодержавного значення вимагають великих витрат при наявності високого рівня ризику та невизначеності. В більшості ж випадків держава у більшою мірою стимулює приватні інвестиції. Логічною є думка, що в постіндустріальних країнах відмічається значне пожвавлення діяльності з підтримки наукомісткого виробництва шляхом непрямих методів стимулювання замість прямого фінансування.

Найбільш розповсюдженою формою непрямого фінансування є використання податкових пільг, які сприяють проведенню НДДКР і здійсненню інноваційної діяльності:

- податкове стимулювання розвитку інформаційних технологій та сучасних телекомунікаційних засобів;
- пільгове оподаткування інноваційних підприємств на початкових стадіях освоєння ними нових технологій і організації випуску нової продукції;
- вивільнення від оподаткування прибутку, отриманого підприємством-патентовласником від використання винаходу (корисної моделі, промислового зразка) на термін окупності витрат на придбання ним патенту (ліцензії), але не більше, ніж на 5 років;
- виключення з оподаткованої бази всієї суми витрат організацій і підприємств статей витрат на наукові дослідження і дослідно-конструкторські розробки, які безпосередньо пов'язані зі створенням і виробництвом нової конкурентоздатної продукції, або спрямовані на освоєння високих технологій;
- зменшення оподаткованої бази всієї суми витрат через амортизаційні відрахування витрат на створення (придбання) основних засобів і модернізацію устаткування, які використовуються для виробництва і реалізації інноваційної продукції;
- повне звільнення від оподаткування частини прибутку, яка спрямовується на технологічний

розвиток та модернізацію обладнання (за умов повного використання на ці цілі амортизаційних коштів);

- звільнення від оподаткування доходів і прибутку інноваційних підприємств, які експортують не менше 50 % товарів, виготовлених з використанням інтелектуальної власності і ноу-хау, на період повернення інвестицій;

- з метою стимулювання організації спільного виробництва звільнення на певний період від усіх видів податків (з наступним 50 % оподаткуванням) за умови випуску інноваційним підприємством імпортозамінної продукції та реалізації її всередині України.

В основі таких відносин має бути переорієнтація політики державних інституцій з фінансової донорської підтримки окремих підприємств і галузей виробництва на створення привабливих умов і середовища для інвестування інноваційної діяльності та розповсюдження інновацій у всіх секторах вітчизняної економіки. Зміст основних принципів встановлення державою обсягів капіталовкладень у розвиток інституцій продукування наукових знань та інновацій визначимо як:

- випереджаюче нарощування обсягів витрат у дану сферу порівняно з державними витратами на розвиток економіки в цілому;

- забезпечення відносно вищого ступеня фінансування пріоритетних напрямів науки та інновацій, збалансованості обсягів витрат на фундаментальні, прикладні дослідження і розробки на рівні співвідношень 15% : 25% : 60%;

- стимулювання розвитку вітчизняних наукових шкіл, наукових установ, які мають статус національного надбаня;

- забезпечення рівноправної участі України у загальноєвропейських науково-технічних програмах.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, необхідність становлення інноваційної моделі розвитку, складність впровадження нововведень у економічне життя суспільства зумовлюють необхідність формування системи фінансового забезпечення. Даний процес в Україні є нерівномірним, стикається з великою кількістю інституційних перешкод. Глибоких досліджень вимагає детальна розробка стратегії реалізації державної фінансової політики, спрямованої на поширення інноваційних засад господарювання, пошуки ефективних фінансових інструментів та методів, джерел фінансування інновацій з метою підвищення рівня конкурентоспроможності української економіки та вирішення найскладніших економічних проблем сучасності.

Література

1. Ігнатюк А.І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання : монографія / А.І. Ігнатюк – К. : ННЦ АІЕ, 2010. – 465 с.
2. Лютий І. О. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг : монографія / І. О. Лютий, О. М. Юрчук. – К. : Знання, 2011. – 357 с.
3. Мешко Н.П. Інноваційний розвиток країн світової економіки в умовах глобалізації : монографія / Мешко Н.П. – Донецьк: Юго-Восток, 2008. – 348 с.
4. Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації: Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 20 червня 2007 року / Верховна Рада України; Комітет з питань науки і освіти / К.С. Самойлик (голова ред. кол.), Г.О. Андрощук (упоряд.), М.М. Шевченко (упоряд.). – К. : Парламентське вид-во, 2007. – 304 с.
5. Осецький В.Л. Модернізація регіональної економіки на основі інноваційно-інвестиційної моделі розвитку / Осецький В.Л. // Економіка и управление. – №3. – 2011. – С. 85-88.
6. Статистична інформація Офіційного сайту Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Шарко М.В. Концептуальные основы инновационного развития экономики Украины: теоретико-методологические аспекты / Шарко М.В. – Херсон: ХНТУ, 2005. – 394 с.
8. Юрій С.І. Казначейська система: підручник / Юрій С.І., Стоян В.І, Даневич О.С. – 2-ге вид. змін. і доп. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 818 с.